

Krzysztof Benyskiewicz, *Mieszko Bolesławowic. Źródła i tradycja historiograficzna*,

Kraków 2005, Towarzystwo Naukowe „Societas Vistulana“,
230 s.,
ISBN 83-88385-56-9

Polský králevic Měšek a jediný syn Boleslava Smělého nepatří právě k nejznámějším osobnostem polského středověku a přiznejme rovnou, že do širšího povědomí vstoupil vlastně jen svou záhadnou smrtí roku 1089. Pak už lze doplnit pouze rok 1069, kdy se Měšek narodil, o deset let později (1079) putoval za otcem do uherského exilu, aby se roku 1086 vrátil do Krakova a po dalších dvou letech (1088) se oženil s dcerou kyjevského knížete Vsevoloda. Stačí to však na monografii, obzvláště když autor obešel fatální spor s biskupem Stanislavem, přestože ten rozhodl o pádu Boleslava II. a následném Měškově vyhnanství?

Názory se patrně budou různit, nicméně určitou shodu je možné předpokládat alespoň v jednom, totiž že Krzysztof Benyskiewicz přiblížil osudy nešťastného králevice pozoruhodně nápaditým způsobem. Vědom si nepatrného rozsahu pramenné základny, nesnažil se o násilné doplňování bílých míst, nýbrž pokoušel se o citlivý výklad dobového myšlení, v němž Měšek neměl předem určenou roli. Zatímco Gallus Měška velebil, s odstupem písař Mistr Kadlubek chápal králevicovu vraždu jako přirozený trest za otcovy hříchy.

Mistr Kadlubek odbyl Měška letmou poznámkou na okraji,¹ mnoho zajímavého však nepřináší ani Gallus, který si na Boleslavova syna vyšetřil celou kapitulu.² Náš zpravodaj sice mladého králevice popsal jako sympatického mládence, jemuž nebyla upírána dědičná práva, a proto si k vládnoucímu knížeti Vladislavu Heřmanovi vytvořil přátelský vztah, zároveň však nedokázal nabídnout hodnověrný komentář k jeho předčasné smrti. S mnohoslibným odkazem na tehdy kolující řeči poznamenal, že jacísi nepřátelé ve strachu, aby nemstil křivdy spáchané na otci, otrávilí nápoje a že jeho spolustolovníci vyvázli jen zázrakem.

Krzysztof Benyskiewicz si uvědomil, že Gallus proti sobě stavěl kruté příběhy dynastií panujících v Říši, Čechách nebo na Rusi a vlídné, bezmála idylické poměry

1 *Magistri Vincentii dicti Kadlubek Chronica Polonorum 20.15*, (ed.) MARIAN PLEZIA, *Monumenta Poloniae Historica Nova series XI*, Kraków 1994, s. 59: „Non multo uero post inaudito correptus langore Boleslaus mortem sibi consciuit, set et unicus eius filius Mesco in primo pubertatis flore ueneno emarcuit. Sic tota Boleslai domus sancto penas Stanislaw exsoluit. Quia sicut nullum bonum irremuneratum, sic nullum malum impunitum.“

2 *Galli Anonymi Cronicae et Gesta ducum sive principum Polonorum I.29*, (ed.) KAROL MALECZYŃSKI, *Monumenta Poloniae Historica Nova series II*, Kraków 1952, s. 55–56.

v Polsku. Hrdinou jeho díla ale nebyl Měšek, nýbrž Boleslav Křivoústý, takže veškerou špatnost ztělesňoval Křivoústého (polo)bratr Zbyhněv. Nemohl proto odsoudit Měška ani Boleslava Smělého a již vůbec nemohl připustit, aby podezření z (nikdy neobjasněné) vraždy ulpělo na otci Boleslava Křivoústého. Vypomohl si tedy obratnými chvalozpěvy, v nichž se nenápadně rozplynulo vše knížecímu dvoru nemilé a spolu s ním i skutečné Měškovy osudy.

Základní Gallův komentář doplňují krátké záznamy v krakovských letopisech, ani ty však nic nemění na skutečnosti, že Měšek zůstává tajemnou osobností středoevropských dějin 11. století. A nejen to. Úporná snaha o lepší pochopení relevantních souvislostí, zejména pak proslulé hádky krakovského biskupa Stanislava a Boleslava Smělého, zanechala výrazný otisk v polském dějepisectví. Kromě legendární práce Tadeusze Wojciechowského³ se autor musel vyrovnat s úvahami Karola Maleczyńskiego⁴ a Tadeusze Grudzińskiego,⁵ vstoupil do diskuse s Jerzym Mularczykem⁶ a Janem Powierským⁷ a vzdor úvodní proklamaci sledoval literaturu ke genezi kultu svatého Stanislava,⁸ takže Benyskiewiczův Měšek občas připomíná nekonečné (nicméně velmi poučné) putování od pramenů k literatuře a zpět.

Pomineme-li úvod a závěr, Krzysztof Benyskiewicz rozdělil svůj komentář mezi čtyři hlavní kapitoly, z nichž první (v duchu tradice, avšak s nevšední důkladností) probírala díky písemných pramenů, druhá se pokusila přiblížit Měškovo dětství až po nedobrovolný odchod do Uher, třetí část autor věnoval událostem roku 1086 a konečně poslední stránky vyplnilo rozjímání nad významem uzavřeného sňatku a samozřejmě nečekanou smrtí, která k nemalé úlevě krakovského dvora vyřešila nástupnickou otázku.

Krzysztof Benyskiewicz předem a vědomě rezignoval na klasicky vystavěný životopis a prozíravě dal přednost pečlivému studiu třech magických křížovatek v Měškově životě, tedy osudové triádě 1079, 1086 a 1088 s nepřehlédnutelným důrazem na kralevicův návrat v roce 1086, k němuž se váže více než třetina textu. To je přirozené. Rok 1086 se stal jakýmsi místem, kde se rozhodovalo o budoucnosti piastovské monarchie. Na straně jedné Měšek a dědická práva, jejichž váhu

3 TADEUSZ WOJCIECHOWSKI, *Szkice historyczne jedynastego wieku*, Kraków 1904, Poznań 2004.

4 KAROL MALECZYŃSKI, *Bolesław III Krzywousty*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975.

5 TADEUSZ GRUDZIŃSKI, *Bolesław Śmiały-Szczodry i biskup Stanisław. Dzieje konfliktu*, Warszawa 1982.

6 JERZY MULARCZYK, *Od Bolesława Chrobrego do Bolesława Rogatki. Studia polemiczne*, Wrocław 1994.

7 JAN POWIERSKI, *Kryzys rządów Bolesława Śmiałego. Polityka i jej odzwierciedlenie w literaturze średniowiecznej*, Gdańsk 1992.

8 Příkladem budiž MARIAN PLEZIA, *Dookoła sprawy świętego Stanisława. Studium źródłoznawcze*, Kraków 2003 (práce však byla dopsána již v roce 1978).

násobila zjevná i skrytá podpora uherského krále Ladislava, na straně druhé polský kníže Vladislav Heřman se sotva jednoročním synem Boleslavem. A za jižní hranicí právě pomazaný král Čechů a Polanů Vratislav, který platil za spojence císaře Jindřicha IV. Ten zase podporoval uherského krále Šalamouna, což vadilo Ladislavovi, a aby toho nebylo málo, své zájmy měl v Polsku také veliký kníže kyjevský Vsevolod. Závěrem a jen pro úplnost dodejme, že v žilách polského kněze Boleslava kolovala (po matce Juditě) přemyslovská krev. Spletenější průsečík středoevropských dějin si snad ani nelze představit.

Těžko se pak divit, že rok 1086 vstoupil do moderní polské mytologie a že již dávno obrostl neprostupnými houštinami divokých i podmanivých spekulací, v nichž zbloudily celé generace historiků. Ne tak Krzysztof Benyskiewicz, jenž se striktně držel výpovědi pramenů a (v mezích možného) vcelku přesvědčivě prokázal, že rozhodujícím hráčem roku 1086 byl král Ladislav, který si na Vladislavu Heřmanovi vynutil Měškův návrat i příslib nástupnictví. Mladičkový Boleslav tak rázem klesl mezi čekatele, a když uherský protektor domluvil politický výhodný sňatek s kyjevskou kněžnou, krakovský dvůr patrně sáhl ke krajnímu řešení.

Benyskiewiczův strážlivý výklad působí věrohodně a pro českého čtenáře nepostrádá jistý půvab, neboť se vyrovnává s údajnou českou intervencí. Ta byla chápána buď jako přímá svrchovanost českého krále nad Polskem, nebo alespoň nad Krakovskem, jako důkaz tributární závislosti Slezska, nebo nověji jako plán, který měl zmařit Měškovy dědické nároky.⁹ Poslední verzi však autor výslovně a bez sebemenších rozpaků odmítl jako dokonale zmatečnou.¹⁰

Pozoruhodný rozměr událostí roku 1086 dává zapomenout na dějiny národní a spíše zdůrazňuje širší historický obzor střední Evropy. Tomu by měla odpovídat citovaná literatura, jenže právě v poznámkách pod čarou čeká na zájemce trpké zklamání. Příkladnou analýzu písemných pramenů sice doplňují trefné postřehy k dosud vysloveným názorům, ty se však až na zanedbatelné výjimky vztahují k domácí produkci, zatímco znalost (například) novější české literatury začíná i končí u špatně citované monografie Vratislava Vaníčka.¹¹ Bez výhrad nelze přijmout ani do textu vsazené latinské citáty a bodový výčet různých možností výkladu, jež narušují plynulost četby i argumentaci samotnou.

Benyskiewiczova Měška uvedl do české historiografie Josef Žemlička a dostal tak své pověsti neobyčejně sečtělého a na slovo vzatého znalce. Současně ale

9 V tomto smyslu se vyjádřil JOSEF ŽEMLIČKA, *Přemyslovci. Jak žili, vládli a umírali*, Praha 2005, s. 301–302.

10 Dále srov. KRZYSZTOF BENYSKIEWICZ, *Mieszko Bolesławowicz*, s. 126 nebo ještě důrazněji s. 130.

11 VRATISLAV VANÍČEK, *Vratislav II. (I.). První český král. Čechy v době evropského kulturního obratu v 11. století*, Praha 2004.

umocnil rozpaky, které se vznášejí nad způsobem, jakým na příslušná díla odkazuje. Žemličkovy citace se pravidelně omezují na pouhý výčet jmen a spisů, což snad mělo jistý význam v „hladových letech“ před rokem 1989, ve věku internetu a symbolických hranic se však tento způsob historikova řemesla jeví poněkud nešťastným. Nadto není vůbec jasné, co a proč autoři tvrdí, takže (mírně zlomyslnou parafrází jedné Žemličkovy glosy) se po čtenáři žádá, aby probíral poznámku po poznámce a rozjímal, co se tím vlastně chtělo říci.

A výsledek? Bohužel dosti tragický, neboť se skutečnou znalostí Benyskiewiczových úvah by si Josef Žemlička musel uvědomit, že temnou (podle Žemličky dokonce neřádnou a špatnostmi obtěžkanou) osobností polských dějin 11. století nebyl Měšek II.,¹² nýbrž Boleslav Smělý, a že právě tak zpozdilý se jeví úvahy o dědických nebo nástupnických dohodách mezi Vladislavem Heřmanem a Vratislavem.¹³ Dopovězeno slovy Jeana Paula, přání sice může být otcem myšlenky, ne však důkazem.

Josef Žemlička se k Benyskiewiczově spisu vrátil ještě v krátké anotaci, kterou uzavřel výzvou ke studiu, zejména v souvislosti s polskou korunou Vratislava II.¹⁴ Proč ne. Měškovy osudy v podání Krzysztofa Benyskiewicze skutečně nabízejí novou perspektivu. A ještě něco. Pokud Josef Žemlička myslel svou proklamací vážně, možná se již na webových stránkách polských medievistů nedočteme, že „dyskutujac nad zagadnieniem pierwotnej korony królów polskich Žemlička zbyt wiele spraw przemilczał bądź przeinaczył, by jego wywód był przekonujący“.¹⁵ Nemá to zapotřebí. Josef Žemlička a ještě více Měšek z pera Krzysztofa Benyskiewicze.

Martin Wihoda

12 Ostatně něčeho takového si nevěšil ani GERARD LABUDA, *Mieszko II król polski (1025–1034). Czasy przelomu w dziejach państwa polskiego*, Kraków 1992.

13 Dále srov. JOSEF ŽEMLIČKA, „Polská koruna“ Vratislava II. aneb čím ho (ne)mohl obdarit Jindřich IV. Glosy ke středověké korunovační problematice, ČCH 104/2006, s. 1–45. Benyskiewiczova práce je citována v poznámce 55 na s. 36.

14 Vyšla v ČCH 104/2006, s. 422–423.

15 www.mediewistika.net/wihoda.pdf, zde především s. 30–41 (citace ze s. 41).